

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Соціально-педагогічна профілактика аутоагресивної поведінки підлітків

Виконав студент групи СРм-2
спеціальності 231 Соціальна робота
Синюк Давид Ігорович
Керівник: Клопота О. А.
Рецензент: Леощенко Д. І.
Нормоконтроль _____ Анастасія ШТЕПЕНКО

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 116 с., 7 табл., 9 рис., 61 джерел, 3 додатки.

Об'єкт дослідження – аутоагресивна поведінка підлітків.

Предмет: процес соціально-педагогічної профілактики аутоагресивної поведінки підлітків.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення), емпіричні (опитування та кількісно-якісний аналіз результатів). Окрім цього використано методику «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Орел), а також «Методику визначення схильності до суїцидальної поведінки» (М. Горська).

Актуальність проблеми аутоагресивної поведінки підлітків у реаліях сьогодення є надзвичайно важливою, адже вона становить дуже серйозну загрозу фізичному та психічному здоров'ю молоді. Сучасний світ, з його стрімким темпом життя, соціальним тиском та технологічним розвитком, викликає надмірний стрес та психологічну напругу серед підлітків. Інтернет та соціальні мережі, які стали неодмінною частиною їхнього життя, можуть підштовхнути до депресії, анксіозності та ізоляції. Зокрема і триваюча війна в Україні посилює негативні впливи на психічне здоров'я наших підлітків. Такі її фактори, як травматичні події, соціальна ізоляція, стрес та тривога є сприятливим середовищем для розвитку та поглиблення аутоагресивної поведінки.

АУТОАГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА, ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА, ПІДЛІТКОВИЙ ВІК, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА.

ВСТУП

Актуальність проблеми аутоагресивної поведінки підлітків у реаліях сьогодення є надзвичайно важливою, адже вона становить дуже серйозну загрозу фізичному та психічному здоров'ю молоді. Сучасний світ, з його стрімким темпом життя, соціальним тиском та технологічним розвитком, викликає надмірний стрес та психологічну напругу серед підлітків. Інтернет та соціальні мережі, які стали неодмінною частиною їхнього життя, можуть підштовхнути до депресії, анксіозності та ізоляції. Зокрема і триваюча війна в Україні посилює негативні впливи на психічне здоров'я наших підлітків. Такі її фактори, як травматичні події, соціальна ізоляція, стрес та тривога є сприятливим середовищем для розвитку та поглиблення аутоагресивної поведінки.

Сучасний підліток живе в світі, складному за своїм змістом і тенденціям соціалізації. Це пов'язано, по-перше, з темпом і ритмом технологічних перетворень, що пред'являють нові вимоги; по-друге - перенасиченістю інформацією, яка значно впливає на підлітка, у якого ще не вироблено власної чіткої життєвої позиції; по-третє, кризові явища у суспільстві викликають у підлітків почуття безнадійності і роздратування та обумовлюють зростання різних відхилень в особистісному розвитку і способах поведінки. Найбільш гостро це проявляється саме у підлітковому віці. Складність та багатоплановість соціального розвитку підлітків актуалізає увагу до засобів оптимізації цього процесу, який потенційно впливає й на суспільство у цілому.

Визначенню різноманітних аспектів соціально-педагогічної діяльності з профілактики девіантної поведінки присвячені роботи дослідників, як В. Афанасьєва, О. Безпалько, І. Гайдамашко, І. Зверєва, Н. Клішевич, С. Харченко та інші.

Дослідженню поняття проблем поведінки, яка відхиляється від «соціальної норми» присвячені роботи М. Вебера, Дж. Міда, Я. Морено, Р. Мертон, Т. Парсонса, Г. Спенсера, Т. Шибутані тощо.

Водночас, існує дефіцит наукових робіт, спрямованих на розробку засобів профілактики аутоагресивної поведінки підлітків саме у контексті соціальної педагогіки.

Виходячи з означеного, вважаємо актуальним і доцільним здійснення наукового дослідження на тему: «Соціально-педагогічна профілактика аутоагресивної поведінки підлітків».

Об’єкт дослідження – аутоагресивна поведінка підлітків.

Предмет – процес соціально-педагогічної профілактики аутоагресивної поведінки підлітків.

Мета – теоретико-експериментальне дослідження процесу соціально-педагогічної профілактики аутоагресивної поведінки підлітків.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз сутності й змісту поняття «девіантна поведінка»;
2. Проаналізувати форми та методи соціально-педагогічної діяльності щодо профілактики аутоагресивної поведінки у підлітковому середовищі;
3. Виявити рівень схильності підлітків до аутоагресивної поведінки;
4. Розробити програму занять, спрямовану на профілактику аутоагресивної поведінки підлітків у процесі соціально-педагогічної діяльності й довести її ефективність.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення), емпіричні (опитування та кількісно-якісний аналіз результатів). Також використано методику «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Орел), а також «Методику визначення схильності до суїцидальної поведінки» (М. Горська).

Експериментальна база: Запорізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 92 Запорізької міської ради Запорізької області. Вибірка складалася з 28

учнів 7 класу.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на III Міжнародній студентській науково-практичній конференції (Львів, 1–2 червня 2023) та на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023).

Зміст і результати дослідження висвітлено у **публікаціях**:

1. Синюк Д. Вплив війни на поведінку підлітків. *Психологічні аспекти кроскультурної взаємодії у медіасередовищі*: матеріали III Міжнародної студентської науково-практичної конференції (Львів, 1–2 червня 2023). Львів: в-во Львівська політехніка, с.10-13.

2. Синюк Д. Соціальна значущість профілактики аутоагресивної поведінки підлітків. *Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2023. с. 535-537

Структура: робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел - 61 позицій (з них 6 – іноземною мовою), 3 додатків, 7 таблиць, 9 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 116 сторінок, з яких основний текст – 46 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати здійсненого нами дослідження забезпечили позитивне вирішення поставлених завдань, а також дозволили сформулювати такі висновки.

1. У ході виконання першого завдання, на основі теоретичного аналізу наукової літератури виявлено, що термін «аутоагресивна поведінка» визначається як свідомо або несвідомо активність, спрямована на нанесення шкоди самому собі, як на фізичному, так і на психічному рівні, є одним з механізмів захисту психіки.

Характерними для аутоагресії є перебільшення власної провини, низька самооцінка, думки про самогубство та суїцидальні дії. Важливо зазначити, що часто перед аутоагресією у поведінці виникає гетероагресія по відношенню до близьких осіб, яка проявляється у підозрілості, необґрунтованих обвинуваченнях, апатії щодо хвороби або смерті інших людей

Серед чинників, які зумовлюють виникнення аутоагресивної поведінки виділяють: вплив негативних соціальних явищ; біологічні, психологічні та педагогічні впливи.

Виходячи з того, що підлітковий вік являє собою період підвищеного ризику, на цьому, по-перше, позначаються внутрішні труднощі перехідного віку, починаючи з психічних і гормональних процесів і закінчуючи перебудовою Я-концепції; по-друге, граничність і невизначеність соціального становища підлітків; по-третє, протиріччя, зумовлені перебудовою механізмів соціального контролю.

2. На виконання другого завдання були проаналізовані провідні наукові тенденції організації соціально-педагогічної діяльності з профілактики аутоагресивної поведінки.

Виявлено, що соціально-профілактичні заходи мають передбачати створення у підлітків альтернативної мотивації щодо негативних потреб,

сприяння обміркованому вибору. При цьому, серед найбільш ефективних методів, що можуть бути використані у процесі соціально-педагогічної профілактики девіацій поведінки підлітків - консультативні бесіди, соціально-профілактичні тренінги, телефон довіри, методи нейтралізації конфліктної ситуації та медіації тощо.

Доведено, що соціально-педагогічна діяльність із попередження аутоагресивної поведінки підлітків має носити цілеспрямований, регулярний характер та здійснюватися у поєднання зусиль школи, батьків, соціальних інституцій та громади в цілому.

Набуває важливості попередження негативних впливів середовища на процес соціалізації підлітків. Саме тому і профілактика аутоагресивної поведінки підлітків має стати однією з найбільш важливих складових соціально-педагогічної діяльності.

3. Реалізація третього завдання передбачала виявлення рівня схильності підлітків до аутоагресивної поведінки.

Експериментальною базою визначено було Запорізьку загальноосвітню школу № 92 I-III ступенів Запорізької міської ради Запорізької області. Вибірка при цьому, складалася з 28 сьомикласників

У якості діагностичного інструментарію використано: методику «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Орел), а також «Методику визначення схильності до суїцидальної поведінки» (М. Горська).

На підставі кількісно-якісного аналізу отриманих результатів ми дійшли висновку про те, що у високий рівень схильності до порушення норм і правил виявлено у 46,43 % опитаних підлітків і середній у 32,14 %. Схильність до адиктивної поведінки у 46,43 % опитаних підлітків виявлена на високому і у 35,71 % на середньому рівнях. Більше половини опитаних (за сумою показників високого і середнього рівнів) мають схильність до поведінки, яка може нанести шкоду їх самим. Більш, ніж 60% опитаних підлітків (за сумою показників високого і середнього рівнів) виявили схильність до агресії та насильства. Лише 14,29 % опитаних підлітків виявилися здатними до вольового

контролю власних емоційних реакцій. Нарешті, схильність до деликвентної поведінки на високому рівні виявлено у 28,57%, а на середньому – у 35,71 % опитаних підлітків.

Отже, отримані дані дають підстави для висновку про те, що переважна більшість опитаних підлітків має схильність до аутоагресивної поведінки. Означене вище, у свою чергу, актуалізує потребу у розробці відповідних профілактичних заходів.

4. Задля реалізації поставленої мети виокремлено такі завдання: залучення підлітків до участі в заняттях з профілактики девіантної поведінки; створення умов для попередження виникнення та поглиблення девіацій поведінки на основі актуалізації потреби підлітків у саморозвитку та життєтворчості; розвиток інформаційної та комунікаційної культури підлітків, підвищення рівня їх соціальної компетентності; узагальнення й систематизація знань, вмінь, навичок, отриманих в процесі реалізації циклу занять.

Впровадження експериментальної програми «Обираю життя» має здійснюватися поетапно, а саме шляхом реалізації організаційно-мотиваційного, профілактично-просвітницького; підсумково-узагальнювального етапів діяльності.

З метою перевірки результативності формувального етапу нашої експериментальної діяльності, тобто визначення ефективності розробленої й упровадженої нами програми занять було проведено повторне діагностування членів експериментальної та контрольної груп.

У якості діагностичного інструментарію, в контексті нашого дослідження, було використано ті ж методики, що й на констатувальному етапі експериментальної діяльності.

Кількісно-якісний аналіз отриманих результатів дав змогу констатувати тенденції до значного зниження показників високого рівня та зростання показників середнього і низького рівнів. Таку позитивну динаміку показників вважаємо результатом участі респондентів нашої програмі соціальної групової роботи

Водночас, в контрольній групі подібна динаміка відсутня. Наявність певних відмінностей у показниках може бути пояснена впливом суто ситуативних чинників.

Усе вищевикладене, вважаємо свідченням результативності розробленої нами експериментальної програми соціальної групової роботи.

На основі вищезначеного, можна констатувати, що здобуті результати й узагальнення нашого дослідження дають підстави для аргументованого висновку про те, що мету магістерської роботи досягнуто, завдання реалізовано.